

PO DRUGIEJ STRONIE ŚWIATA. SPOTKANIE Z OCEANIĄ

Wyobraźmy sobie mapę świata, w której centrum leży Oceania – region, gdzie życie toczy się zarówno na lądach, jak i na wodzie. Jak z tej perspektywy wygląda świat, jaka jest codzienność mieszkańców Oceanii i jaką rolę odgrywają w niej turyści? Zapraszamy na warsztaty poszerzające wiedzę o Oceanii, skłaniające do refleksji nad tym, jak wygląda życie na wyspach i oceanie, co może być pomocne w świadomym podróżowaniu, a także zachęcające do dalszego samodzielnego poszukiwania informacji o Oceanii w literaturze antropologicznej.

Cele:

- poszerzenie wiedzy o Oceanii;
- spojrzenie na Oceanie z perspektywy turystyki i podróży;
- przybliżenie wybranych tematów podejmowanych w badaniach etnograficznych prowadzonych w Oceanii;
- refleksja nad wpływem miejsca i kultury, z której się pochodzi, jako czynników wpływających na postrzeganie świata;
- zachęcenie do refleksyjnej, samoświadomej postawy podczas podróżowania i poznawania osób pochodzących z innych kultur;
- zwiększenie wiedzy o antropologii jako dyscyplinie naukowej oferującej wiedzę pozwalającą na głębsze zrozumienie poszczególnych regionów świata.

ZADANIE PIERWSZE

MAPA MOJEGO ŚWIATA

Zadanie ma na celu przybliżenie, jak może wyglądać życie w regionach wyspiarskich, a także refleksję nad wpływem konkretnego środowiska geograficznego na postrzeganie świata przez człowieka. Ćwiczenie podnosi także temat samoświadomości i refleksyjności w kontekście prowadzenia badań etnograficznych oraz podróżowania.

Zadanie rozpocznij od wspólnego obejrzenia fragmentu wykładu dr Małgorzaty Owczarskiej *Ocean – świat. Kilwaterem polinezyjskiej żeglugi*:

→ Początek: **00:03:55**

→ Koniec: **00:09:42**

Po wysłuchaniu fragmentu prelekcji podsumuj wykład, zwracając uwagę na środowisko geograficzne jako jeden z czynników warunkujących postrzeganie świata i przestrzeni życiowej przez człowieka. Następnie podziel grupę na pary, prosząc każdą z nich o zastanowienie się nad następującymi kwestiami (slajd numer 2): *Jak wygląda Wasze najbliższe otoczenie, Wasza przestrzeń życiowa? Co się w niej zawiera (np. dom, szkoła, ulubione miejsce, las, sklep, inne miasta, kraje)? Co jest dla Was ważne w tej*

20 minut

 oglądanie wykładu,
 dyskusja, praca
 w parach

 prezentacja
 (slajd nr 2)
 fragment wykładu

przestrzeni, co ją charakteryzuje? Do czego byście ją porównali_ły? Jak się przemieszczacie pomiędzy istotnymi punktami w przestrzeni? Jakie są między nimi odległości? Osoby uczestniczące mogą też naszkicować schemat/mapę swojej przestrzeni życiowej. Czas na wykonanie zadania to 5 minut. Po wykonaniu zadania, poproś chętne pary o podzielenie się swoją pracą na forum grupy z uwzględnieniem ewentualnych odwołań do wysłuchanego wcześniej fragmentu wykładu.

Podsumuj rozmowę, zwracając uwagę, że wysłuchany fragment wykładu stanowi dobrą ilustrację, jak różnie możemy odbierać, przeżywać, patrzeć na świat wokół nas w zależności od środowiska geograficznego, w którym żyjemy. Zwróć uwagę, że na podobnej zasadzie postrzeganie świata jest uwarunkowane przez kulturę, z której pochodzimy. Dodaj, że świadomość różnorodności spojrzeń na świat należy do kluczowych cechy definiujących etnografię. Etnograf prowadzący badania terenowe wykazuje się wrażliwością na inne punkty widzenia i rozumienia świata, stara się zrozumieć drugiego człowieka w kontekście, w którym człowiek ten funkcjonuje. Równoległe ważną jest refleksyjna, samoświadoma postawa badacza, który stara się także określić, co go kształtuje, skąd sam pochodzi. Na koniec zapytaj osoby uczestniczące, czy i co samoświadoma, refleksyjna postawa może wnieść do turystyki lub indywidualnych doświadczeń osób podróżujących.

Materiały źródłowe:

Przygotowując się do przeprowadzenia zadania, obejrzyj wykład *Ocean – świat. Kilwaterem polinezyjskiej żeglugi* wygłoszony w 2020 roku przez dr Małgorzatę Owczarską. Nagranie znajdziesz na stronie www.podroze.etnograficzna.pl. Wykład pomoże Ci skomentować wyniki pracy uczniów oraz podsumować dyskusję.

ZADANIE DRUGIE

QUIZ WIEDZY O OCEANII

Zadanie ma na celu przekazanie podstawowej wiedzy o Oceanii oraz zaprezentowanie kilku ciekawostek. Przeprowadź z grupą poniższy quiz wiedzy. Po znalezieniu prawidłowej odpowiedzi skomentuj kwestię poruszoną w danym pytaniu. Zachęć osoby uczestniczące do aktywnego włączania się w rozmowę.

ok. 10 minut

quiz na forum
klasy, dyskusja

prezentacja
(slajdy nr 3-15)

01. W którym z obszarów Oceanii położone są Hawaje?

- A.** W Melanezji
- B.** W Mikronezji
- C.** W Polinezji

→ Prawidłowa odpowiedź: **C**

Komentarz:

W skład Oceanii wchodzi następujące obszary:

- Melanezja (m.in. Nowa Gwinea, Archipelag Bismarcka, Wyspy Salomona, Vanuatu, Nowa Kaledonia);

- Mikronezja (m.in. Mariany, Nauru, Karoliny, Wyspy Marshalla);
- Polinezja (m.in. Hawaje, Tuvalu, Samoa, Tonga, Wyspy Cooka, Wyspy Towarzystwa, Markizy, Pitcairn, Wyspa Wielkanocna);
- Nowa Zelandia (w niektórych podziałach zaliczana do Polinezji).

■ **02.** Ile niepodległych państw jest w Oceanii?

- A.** 13
- B.** 21
- C.** 29

→ Prawidłowa odpowiedź: **A**

Komentarz:

Niepodległe państwa Oceanii to: Fidzi, Kiribati, Mikronezja, Nauru, Nowa Zelandia, Palau, Papua-Nowa Gwinea, Samoa, Tonga, Tuvalu, Vanuatu, Wyspy Marshalla, Wyspy Salomona.

Oprócz niepodległych państw na obszarze Oceanii znajdują się terytoria należące do Stanów Zjednoczonych, Indonezji, Chile i Japonii, a także posiadłości amerykańskie, australijskie, brytyjskie i francuskie.

■ **03.** Piroga to:

- A.** Danie kuchni tahitańskiej
- B.** Łódź
- C.** Instrument muzyczny

→ Prawidłowa odpowiedź: **B**

Komentarz:

Z perspektywy europejskiej często mówimy o „odkryciu” poszczególnych regionów świata, w tym Oceanii. Jednak na długo przed tym, zanim pierwsze statki europejskie dopłynęły do nieznanych wcześniej Europejczykom wysp Oceanii, wyspy te doskonale znali Polinezyjczycy, posiadający wiedzę, umiejętności i narzędzia pozwalające na migracje pomiędzy archipelagami. Do pływania Polinezyjczycy wykorzystywali właśnie łodzie zwane pirogami.

■ **04.** Jaka jest powierzchnia Oceanii

- A.** ok. 10 mln km² (tyle, ile powierzchnia Europy)
- B.** ok. 44 mln km² (tyle, ile powierzchnia Azji)
- C.** ok. 70 mln km² (tyle, ile powierzchnia Oceanu Indyjskiego)

→ Prawidłowa odpowiedź: **C**

Komentarz:

Powierzchnia Oceanii to ok. 71 mln km². Dla mieszkańców Oceanii bardzo ważna jest woda – ocean, dlatego mówiąc o powierzchni, nie mamy na myśli tylko wysp, lecz także powierzchnię wodną. Powierzchnia lądowa Oceanii to ok. 1,2 mln km² (z tego 80% zajmują Nowa Gwinea i Nowa Zelandia), a wodna — ok. 70 mln km², czyli tyle ile powierzchnia całego Oceanu Indyjskiego.

05. Jaki film nie był kręcony na Nowej Zelandii?

- A. *Władca Pierścieni*
- B. *Tomb Raider*
- C. *Opowieści z Narnii*

→ Prawidłowa odpowiedź: **B**

Komentarz:

Nowa Zelandia jest znana z pięknych krajobrazów, które dały tło wielu popularnym filmom. Jednym z nich jest *Władca Pierścieni*. Filmowa Góra Przeznaczenia to góra Ngauruhoe znajdująca się w Parku Narodowym Tongariri w Nowej Zelandii. Sukces *Władcy Pierścieni* jest ciekawym przykładem, jak różne mogą być bodźce do rozwoju turystyki – w tym wypadku film rozstawił wyspy, w szczególności ich krajobraz, i napędził branżę turystyczną. W Nowej Zelandii można wyruszyć śladami bohaterów produkcji Petera Jacksona, zobaczyć tzw. Hobbiton, gdzie kręcono wiele ujęć do filmu, a w sklepie z pamiątkami kupić kopię pierścienia. Innym filmem, który kręcony był na Nowej Zelandii, to np. *Opowieści z Narnii*.

06. Na jakiej wyspie położonej w innej części świata można do tej pory odnaleźć wpływy obszaru malajsko-polinezyjskiego?

- A. na Kubie
- B. na Sycylii
- C. na Madagaskarze

→ Prawidłowa odpowiedź: **C**

Komentarz:

Madagaskar jest wyspą, która obecnie leży przy kontynencie afrykańskim, znana jest jednak ze swej odmienności przyrodniczej i wielu endemicznych gatunków fauny i flory. Również kultura i rys etniczny ludów zamieszkujących Madagaskar różnią się od tych z Afryki kontynentalnej. Jest to efekt podziału subkontynentu Gondwany, a także wędrówek ludów. Przed rozdzieleniem się kontynentu Madagaskarowi bliżej było do obecnej azjatyckiej części Gondwany i kultur indonezyjskich, stąd do tej pory widoczne kulturowe i etniczne wpływy.

ZADANIE TRZECIE

MAPA PRAWDĘ CI POWIE...?

Zadanie ma na celu refleksję nad tym, jak różne mogą być przedstawienia świata (w tym wód i lądów) na mapach i obrazach oraz zachęcenie osób uczestniczących do krytycznego spojrzenia na oglądane mapy i obrazy. Punktem wyjścia do rozmowy jest fragment wykładu dr Małgorzaty Owczarskiej *Ocean – świat. Kilwaterem polinezyjskiej żeglugi*:

- Początek: **00:28:12**
- Koniec: **00:35:20**

15 minut

oglądanie wykładu,
dyskusja

prezentacja
(slajd nr 16)
fragment wykładu

Prelegentka opowiada o mapie narysowanej w XVIII wieku przez polinezyjskiego nawigatora Tupaia i wyjaśnia, jak można ją czytać. Następnie wykładowczyni zwraca uwagę na postrzeganie świata przez Polinezyjczyków, w którym to wody i lądy tworzą jeden organizm, kontrastując to z lądocentrycznym postrzeganiem przestrzeni. Na zakończenie dr Owczarska zwraca się w stronę sztuki, podnosząc kwestię, o której możemy dyskutować na szerszej płaszczyźnie, tj. czyją pamięć mogą utrwalać obrazy. Po obejrzeniu fragmentu wykładu zapytaj młodzież o jej refleksje na poruszone we fragmencie prelekcji tematy. Dopytaj, czy osoby uczestniczące znają przykłady map lub dzieł sztuki, które w analogiczny sposób mogą być związane z różnym postrzeganiem świata lub wywoływać dyskusje na temat różnego postrzegania przeszłości. W przypadku map zwróć uwagę, że mogą one wpływać na to, jak myślimy o Ziemi, co jest w centrum, co na peryferiach świata, co dominuje – lądy czy morza, które regiony świata są znaczne obszarowo, a które niewielkie. W dyskusji możesz posłużyć się poniższymi przykładami:

- W Polsce najczęściej spotykane mapy są mapami, na których Europa ułożona jest w centrum, w innych regionach świata możemy zetknąć się z mapami, które lokują w centrum inne regiony;
- W procesie odwzorowania powierzchni kuli ziemskiej na płaszczyźnie dochodzi do tzw. zniekształcenia kartograficznego. Jednym z możliwych przykładów zniekształceń jest zmiana wielkości poszczególnych regionów świata – np. na niektórych mapach Grenlandia i Afryka są takiej samej wielkości, mimo że w rzeczywistości Afryka jest ponad 14 razy większa.
- Władze dwóch miast położonych w regionie Fiordy Zachodnie w Islandii zwróciły się do Google z wnioskiem o udostępnienie nowych zdjęć satelitarnych regionu, gdyż dotychczasowe pokazywały region przykryty śniegiem, co m.in. na turystach robiło błędne wrażenie, że w rzeczywistości teren w tym miejscu pokryty jest śniegiem przez cały rok.

Materiały źródłowe:

Przygotowując się do przeprowadzenia zadania, obejrzyj wykład *Ocean – świat. Kilwaterem polinezyjskiej żeglugi* wygłoszony w 2020 roku przez dr Małgorzatę Owczarską. Nagranie znajdziesz na stronie www.podroze.etnograficzna.pl. Wykład pomoże Ci skomentować wyniki pracy uczniów oraz podsumować dyskusję.

ZADANIE CZWARTE

TURYSTYKA WYCIECZKOWA W OCEANII (NOWA KALEDONIA)

Zadanie ma na celu przybliżenie specyfiki turystyki na Nowej Kaledonii oraz ukazanie na przykładzie turystyki relacji postkolonialnych oraz wynikających z nich konfliktów.

Podziel grupę na cztery mniejsze grupy. Każdej z nich rozdaj jeden z czterech tekstów źródłowych – fragmenty tekstu *Zgodnie z rozkładem – turystyka wycieczkowa na Île des Pins (Nowa Kaledonia) (załącznik nr 1)*. Osoby uczestniczące mają za zadanie zapoznać się z treścią fragmentów oraz określić problematykę ukazaną w tekstach. Po około 5–7 minutach przeprowadź dyskusję na forum. Każda z grup może swoimi słowami opisać rodzaj problematyki w danym fragmencie tekstu.

20 minut

praca w grupach,
dyskusja,
oglądanie
fragmentu filmu

prezentacja
(slajd nr 17)

fragment tekstu,
fragmenty
wykładu

Załącznik nr 1

Na koniec odtwórz fragmenty wykładu dr Karoliny Kani *Nowa Kaledonia*.

O (k)rok od niepodległości:

fragment 1

→ Początek: **00:39:07**

→ Koniec: **00:41:30**

fragment 2

→ Początek: **01:07:43**

→ Koniec: **01:08:17**

które ukazują stereotypy, z jakimi mierzą się pracownicy na Nowej Kaledonii, a także wynikające z nich trudności, np. szklany sufit. Omów z grupą, jakie jeszcze trudności prezentują fragmenty filmowe. W dyskusji możesz zadać dodatkowe pytania: np. *Jakie punkty widzenia i interesy ujawniają się w podanych fragmentach? Ile widać stron konfliktu? Z czego wynikają trudności w porozumieniu?*

■ Podsumowanie problematyki ukazanej w tekstach dla poszczególnych grup:

01. Wpływ turystyki na lokalność, lokalności na turystykę, turystyka a zwyczaje, tradycja

Przykład Île des Pins ukazuje złożoność relacji turystyki i lokalności. Pokazuje również, jak wiele interesów ściera się na ich styku. Z jednej strony turyści – zaciekawieni tym niezwykłym dla nich miejscem – przyjeżdżają na wyspę, żeby doznać „raju na ziemi”, poznać lokalne zwyczaje. Równocześnie inwestorzy próbują rozbudować biznes turystyczny, widząc duży popyt oraz potencjał tego miejsca. Z drugiej jednak strony mieszkańcy wyspy – choć chcą promować swoją kulturę i swoje zwyczaje – stawiają pewne granice, gdyż nie chcą, żeby ich tradycje i codzienność były produktem na sprzedaż.

02. Waga znajomości lokalnych obyczajów przez turystów, sprawczość mieszkańców wyspy

Przytoczony fragment ukazuje, w jaki sposób zwyczaje Kanaków wpływają na działania sektora turystycznego. *La coutume*, czyli zwyczaj, jest bardzo ważnym elementem tradycji i codzienności mieszkańców wyspy. Zwyczaj i prawo zwyczajowe mają również wpływ na rozwój turystyki na Nowej Kaledonii. Wykonywanie gestu zwyczajowego przez przyjezdnych, czyli przekazanie darów, pokazuje szacunek do goszczącej osoby/rodziny/społeczności i pomaga nawiązać przyjazne relacje. Dlatego ta ceremonia odprawiana jest za każdym razem, kiedy statek wycieczkowy dopływa do wyspy po raz pierwszy. Dzięki temu turyści mają świadomość, że są goszczeni na wyspie przez Kanaków oraz poznają ich kulturę i zwyczaje.

03. Turystyka a przepływ środków finansowych, nierówności

Często wydaje się, że im więcej turystów pojawia się w danym miejscu, tym większe profity zyskuje. Przykład Île des Pins pokazuje jednak, że kwestia ta nie jest tak oczywista. Z jednej strony faktycznie na pewnym poziomie turystyka wspiera mieszkańców, bo pobudza powstawanie nowych źródeł zarobku. Z drugiej jednak strony zagraniczni operatorzy turystyczni organizujący rejsy wycieczkowe, gdzie atrakcją samą w sobie jest rejs, skutecznie przejmują część zysków turystycznych. Ten styl zwiedzania ustawia Île des Pins jako jedną z wielu atrakcji programu, a nie oddzielny cel podróży. Dla turystów nie robi to większej różnicy, dla odwiedzanego miejsca – tak.

04. Zmiany zachodzące pod wpływem turystyki a próba zachowania dotychczasowego życia, zachowanie integralności zwyczajów

Przykład Île des Pins pokazuje, że choć przyjmowanie pasażerów statków wycieczkowych stało się ważną częścią codzienności mieszkańców wyspy, to jednak nie jest to dominująca wartość kierująca ich życiem. Mieszkańcy pielęgnują swoje zwyczaje i stawiają granice pomiędzy byciem dla turystów a byciem w swojej codzienności. Turystyka nie ogranicza mieszkańcom tradycyjnych zajęć i innych form zarobku ani ważnych ceremonii, np. świąt zwyczajowych czy religijnych.

Materiały źródłowe:

Przygotowując się do przeprowadzenia zadania, przeczytaj artykuł dr Karoliny Kani *Zgodnie z rozkładem – turystyka wycieczkowa na Île des Pins (Nowa Kaledonia)* napisany w 2020 roku i obejrzyj wykład *Nowa Kaledonia. O (k)rok od niepodległości* w 2021 roku wygłoszony przez dr Karolinę Kanię. Artykuł i nagranie znajdziesz na stronie www.podroze.etnograficzna.pl Pomogą Ci one skomentować wyniki pracy uczniów oraz podsumować dyskusję.

ZADANIE PIĄTE

ZROZUMIEĆ INNEGO

10 minut

praca w parach,
oglądanie
fragmentu filmu,
dyskusja

prezentacja
(slajd nr 18)
fragmenty filmu

Zadanie ma na celu pokazanie, że w różnych społecznościach za ważne mogą uchodzić różne wartości. Równoległym celem ćwiczenia jest przybliżenie młodzieży, na czym w praktyce polega wywiad etnograficzny oraz obserwacja uczestnicząca – podstawowe narzędzia etnologów.

Osoby uczestniczące rozmawiają w parach, bazując na zaproponowanych przez osobę prowadzącą pytaniach np. *Co jest dla Ciebie miarą sukcesu? Jakie są niezbędne składniki szczęścia w życiu? Jaki jest cel życia?* Rozmowa jest próbą krótkiego wywiadu, który ma otworzyć daną osobę na słuchanie drugiego człowieka.

Następnie podsumujcie na forum, jak rozmawiało się w parach oraz jakie odpowiedzi padały w rozmowie. Możesz spisać na tablicy podsumowanie odpowiedzi. Na koniec zaprezentuj krótki fragment filmu o postrzeganiu sukcesu wg Kaledończyków *Nowa Kaledonia. O (k)rok od niepodległości*

→ Początek: **00:33:01**

→ Koniec: **00:35:01**

i daj osobom uczestniczącym chwilę na podzielenie się refleksją po obejrzeniu filmu. Wyjaśnij młodzieży, czym jest obserwacja uczestnicząca i jaki przykład takiej obserwacji podała prelegentka.

Komentarz dla osoby prowadzącej:

Na etnograficzne badania terenowe składają się dwa główne narzędzia: wywiad i obserwacja uczestnicząca. Wywiad przypomina rozmowę, w której osoba prowadząca badania nie trzyma się sztywno kwestionariusza badawczego, a raczej podąża za rozmówcą, czyniąc, próbując zrozumieć jego/jej perspektywę, koncentrując się na tym, co dla danej osoby jest istotne. Obserwacja uczestnicząca jest natomiast wejściem w świat, w sytuację badanych osób, co dzieje się poprzez długotrwałe, aktywne współprzebywanie osoby prowadzącej badania w terenie z badanymi.

Więcej o obserwacji uczestniczącej możesz przeczytać m.in. w książce Paula Atkinso-
na i Martyna Hammersleya *Metody badań terenowych*.

Materiały źródłowe:

Przygotowując się do przeprowadzenia zadania, obejrzyj wykład *Nowa Kaledonia. O (k)rok od niepodległości* w 2021 roku wygłoszony przez dr Karolinę Kanię. Artykuł i nagranie znajdziesz na stronie www.podroze.etnograficzna.pl. Wykład pomoże Ci skomentować wyniki pracy uczniów oraz podsumować dyskusję.

ZADANIE SZÓSTE

PODSUMOWANIE

Poproś osoby uczestniczące o podzielenie się refleksją podsumowującą zajęcia. Zapytaj np. *Czy i jak zmieniło się ich postrzeganie Oceanii? Z jaką wiedzą o Oceanii wychodzą z zajęć? Czy któryś z poruszanych tematów je zadziwił lub poruszył i dlaczego?*

ok. 5 minut

refleksja–rundka,
pytanie na forum

prezentacja
(slajdy nr 19-20)

ankieta
ewaluacyjna,
ulotki o projekcie

MATERIAŁY DODATKOWE DLA PROWADZĄCYCH

Przed realizacją scenariusza zachęcamy do zapoznania się z innymi materiałami dotyczącymi Oceanii, gdyż można znaleźć w nich analogiczne lub uzupełniające tematykę zjawiska. Polecamy następujące materiały:

Karolina Kania, Mikołaj Góralik, *niepodległość*,
 <https://outride.rs/pl/nowa-kaledonia/>

Materiały inspiracyjne dotyczące podróżowania, sposobów mówienia o świecie oraz strony zawierające informacje o Oceanii:

Włączamy nowe narracje o świecie, projekt Polskiej Akcji Humanitarnej,
 https://www.pah.org.pl/projekt_narracje-2/

post-turysta,

 <https://post-turysta.pl/>

publikacje Centrum Edukacji Obywatelskiej,

 <https://ceo.org.pl/publikacje-centrum-edukacji-obywatelskiej>

Dział Zagraniczny,

 <https://dzialzagraniczny.pl/oceania/>